

два засідання Пленуму ВССУ, на яких проект постанови було прийнято у першому читанні та обговорено робочою групою за участю членів науково-консультативної ради цього суду. Однак через відсутність єдності суддів і науковців з багатьох ключових питань (зокрема й тих, про які зазначено вище) прийняти постанову в цілому так і не вдалося.

Усі перелічені нами недоліки чинної редакції частини першої статті 375 КК України неможливо усунути шляхом тлумачення норм права у процесі правозастосування. Останню крапку в розумінні поняття «неправосудність» міг би поставити Конституційний Суд України, однак повноваження щодо офіційного тлумачення норм права, які не є конституційними, він втратив із набранням чинності останніх змін до Основного Закону України. Тому вважаємо, що назріла нагальна потреба у внесенні відповідних змін до законодавства України про кримінальну відповідальність та кримінального процесуального законодавства України.

Найбільш оптимальним шляхом вирішення проблеми застосування статті 375 КК України нам видається, по-перше, зміна самої редакції диспозиції кримінально-правової норми, передбаченої частиною першою цієї статті, положення якої можуть бути сформульовані таким чином, щоб уникнути текстуального використання словосполучення «неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови». Так, диспозицію кримінально-правової норми, передбаченої ч. 1 ст. 375 КК України, можна викласти, наприклад, у такій редакції: «Умисне порушення суддею (суддями) норми (норм) права під час вирішення справи по суті за умови, що протиправність ухваленого ним (ними) судового рішення встановлено судом вищої інстанції у порядку, передбаченому законодавством України, якщо таке діяння призвело до порушення основоположних прав людини, незаконного притягнення особи до кримінальної відповідальності, заподіяння значної майнової шкоди фізичній або юридичній особі чи державі».

УДК 343(043.2)

Лемеха Р. І.,
адвокат АО «МЕНС ЛЕГІС», м. Київ, Україна

СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ІСТОТНА ШКОДА» ТА «ЗНАЧНА ШКОДА»

Аналіз чинного кримінального законодавства України засвідчує, що під час конструювання його положень законодавець часто використовує поняття, що не мають чітко визначеного змісту. Не є винятком і поняття істотної шкоди. Його дослідження завжди викликало інтерес серед

науковців, оскільки відповідна ознака є своєрідною межею між злочинним діянням та правопорушенням, за вчинення якого не настає кримінальна відповідальність. Окрім того, поняття істотної шкоди використовується у рамках визначення критеріїв криміналізації діянь, встановлення наявності суспільної небезпеки злочину, суспільно небезпечних наслідків злочину та малозначності діяння. Законодавець також використовує ознаку «істотна шкода» для позначення передбачених у диспозиції статті кримінально-правових наслідків основного складу злочину, кваліфікуючих чи особливо кваліфікуючих ознак складів злочинів тощо. Оскільки законодавче визначення цього поняття відсутнє (виняток становить істотна шкода, якщо вона полягає у заподіянні матеріальних збитків), то виникають труднощі під час з'ясування його змісту. Ситуація ускладнюється і тим, що, крім поняття «істотна шкода», законодавець також використовує поняття «шкода» з різними прикметниками або уточненнями, що суттєво перешкоджає правильному розумінню КК України.

Одним із таких понять є «значна шкода». У тлумачному словнику української мови термін «значний» означає чималий, досить великий (за кількістю, розміром, величиною), важливий, серйозний, який має неабияке значення, видний, помітний, який переважає звичайний рівень, ступінь, звичайну міру чого-небудь [1, с. 649].

У примітках до окремих статей Особливої частини КК України вказується, що значною слід вважати шкоду від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, якщо вона у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (ст. 197-1, ст. 361–363-1 КК України); (ст.ст. 185, 186, 188-1, 189, 190 КК України); яка у п'ятсот і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (ст.ст. 222-1, 232-1 КК України); якщо вона в двадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (ст. 223-1 КК України). Із наведеного очевидно, що у різних випадках одне і те саме поняття може мати різний зміст.

У п. 27 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про злочини проти власності» вказується, що значна шкода визначається за обов'язкової сукупності двох умов: урахування матеріального становища потерпілого та розміру заподіяних йому збитків. Під час з'ясування матеріального становища потерпілого суди мають у кожному конкретному випадку брати до уваги такі обставини, як соціальний стан потерпілого, його працездатність, розмір заробітної плати та інші доходи, кількість членів сім'ї, наявність на його утриманні малолітніх, хворих, непрацездатних тощо. Водночас слід зауважити, що значною шкодою визнається така, якою потерпілому спричинені збитки на суму від ста до двохсот п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [2].

Поняття «значна шкода» необхідно розглядати не лише у

матеріальному, а й нематеріальному аспектах, оскільки воно охоплює якісні та кількісні характеристики. До нематеріальної значної шкоди відносять, зокрема, заподіяння шкоди здоров'ю людини, порушення політичних, трудових, житлових та інших конституційних прав і свобод людини і громадянина [3, с. 137–138]; заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом або більше особам; значне забруднення, отруєння чи зараження навколишнього природного середовища (встановлюється законом залежно від території, часу та інших критеріїв); тривале порушення нормальної роботи державного органа, підприємства, установи або організації незалежно від форми власності; інші наслідки, що явно свідчать про значущість заподіяної шкоди [4, с. 122].

Аналіз КК України засвідчує, що «значна шкода» та «істотна шкода» в окремих випадках визначають однакову міру шкоди (у сто і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян). Окрім того, в диспозиціях статей в одних випадках простежується формулювання «якщо це заподіяло значну шкоду охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян або державним чи громадським інтересам, або інтересам юридичних осіб» (ч. 1 ст. 222-1, ч. 1 ст. 232-1 КК України), натомість в інших – «істотну шкоду охоронюваним законом правам, свободам чи інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб» (ч. 1 ст. 209-1, ч. 3 ст. 382 КК України). Відповідно, відсутність єдності термінології, невиправдане використання оцінних понять та неконкретизованість диспозицій кримінально-правових норм у багатьох випадках не дають змоги дійти висновку про точне і чітке формулювання ознак відповідного складу злочину.

Тобто значна шкода та істотна шкода, як наслідок вчинення злочину, можуть мати вияв у наслідках тільки матеріального характеру чи тільки нематеріального характеру, а також можуть поєднувати наслідки матеріального і нематеріального характеру. Із наведеного можна зробити висновок, що поняття «значна шкода» аж ніяк не відрізняється від поняття «істотна шкода», оскільки останнє охоплює ті самі якісні та кількісні характеристики. Відтак кожний із цих термінів не має самостійного змістового навантаження, істотно відмінного від того, що охоплює споріднений термін.

Література

1. Словник української мови: в 11 т. / ред. І. К. Білодід та ін.; АН УРСР, інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. – К. : Наукова думка, 1970. – Т. 4. І–М. – 1973. – 840 с.

2. Про судову практику у справах про злочини проти власності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 6 листопада 2009 р. № 10 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/v0010700-09>

3. Возний В. І. Кримінально-правова характеристика об'єктивної сторони